

clm

Monitoring Zomerganzen

Plan van Aanpak voor een jaarlijkse
integrale telling in Zuid-Holland

Monitoring Zomerganzen

Plan van Aanpak voor een
jaarlijkse integrale telling
in Zuid-Holland

W. Tolkamp

J.A. Guldemon

CLM Onderzoek en Advies

Culemborg, juni 2007

CLM - 2007

Inhoud

Inhoud	5
1 Inleiding	1
2 Werkwijze en producten	3
3 Inventarisatie telmethoden	5
3.1 Telmethoden en telgebieden	5
3.1.1 Wildbeheereenheden	5
3.1.2 SOVON	5
3.1.3 Natuurmonumenten	6
3.1.4 Zuid-Hollands Landschap	7
3.1.5 Staatsbosbeheer	7
3.1.6 De Gegevensautoriteit Natuur	7
3.2 Overzicht telmethoden	8
3.3 Overzicht telgebieden	10
4 Synthese integrale telmethode	11
4.1 Voor en nadelen telmethoden	11
4.2 Voorstel integrale telmethode	14
Bronnen	18
Bijlage 1	20
Bijlage 2	22

1 Inleiding

Het faunabeheerplan voor de jaarrondganzen van de FBE is door provincie Zuid-Holland goedgekeurd. Voor de verschillende ganzensoorten zijn streefpopulaties bepaald. Gevolg is dat er via ontheffingen en vrijstellingen zomerganzen zullen worden bestreden (of gedood). Maar heeft dit beheer het gewenste succes en worden de streefaantallen gehaald? Anderzijds, komt de gunstige staat van instandhouding van de ganzenpopulaties niet in gevaar?

De faunabeheereenheid monitort al het aantal geschoten/gevangen ganzen en de gewasschade die via het Faunafonds wordt uitgekeerd. Om ook het aantal zomerganzen te kunnen monitoren wil de provincie een plan van aanpak hebben om te komen tot een jaarlijkse integrale telling van de zomerganzen. Terreinbeheerders (Zuid-Hollands Landschap, Natuurmonumenten, SBB) en WBE's geven aan dat zij al periodiek tellingen uitvoeren, maar aanpak en frequentie verschillen. Uiteindelijk doel is het vaststellen van de populatieomvang en de trend van de verschillende soorten zomerganzen, waarmee het succes van het beleid kan worden bepaald. Door de gezamenlijke tellingen kan ook samenwerking tussen partijen (terreinbeheerders en jagers) worden vergroot en daarmee kan het vertrouwen tussen deze partijen groeien.

Doel van het project

Maken van een plan van aanpak voor een jaarlijkse integrale telling van de zomerganzen om populatieomvang en trend te kunnen vaststellen:

1. Een voorstel maken voor data waarop een simultane provinciedekkende telling kan plaatsvinden.
2. Verantwoordelijkheden van de verschillende partijen vastleggen.

2 Werkwijze en producten

Stap 1 Inventarisatie huidige tellingen

Een inventarisatie via de FBE, KNJV, SOVON en de terreinbeheerders welke tellingen waar, wanneer en hoe worden uitgevoerd. De telmethoden en telgebieden zijn vervolgens naast elkaar gelegd.

Het resultaat is een kaartbeeld van de provincie, waarop is aangegeven welke gebieden worden geteld, met informatie over de manier van tellen, vastlegging van de resultaten e.d. Ook de 'witte gebieden', waar geen tellingen plaatsvinden zijn hiermee in beeld gebracht.

Stap 2 Opstellen concept telmethode

Het opstellen van een uniforme telmethode, die waarmogelijk aansluit bij die van de verschillende partijen en op draagvlak bij hen kan rekenen. De methode wordt opgesteld aan de hand van de gebruikte telmethoden van de betrokken partijen.

Naast de methode geven we voor en nadelen van de methodes en tijdstippen van tellen. Na afweging van de voors en tegens is een voorstel gemaakt voor een datum waarop een simultane, provinciedekkende telling kan plaatsvinden. Daarnaast wordt voorgesteld welke organisatie voor welk gebied verantwoordelijk is voor de resultaten en verwerking van de telling.

Stap 3 Terugkoppeling met partijen

Bij de verschillende partijen werd teruggekoppeld of zij zich kunnen vinden in de voorgestelde aanpak. Dit is gedaan door telefonisch reacties te vragen op het concept.

Stap 4 Definitief Plan van Aanpak

De suggesties, opmerkingen en aanvullingen van de betrokken partijen zijn in het plan van aanpak opgenomen. Na overleg met de provincie is het PVA definitief gemaakt. Het product is dit rapport met het plan van aanpak voor de jaarlijkse integrale en gebiedsdekkende telling van zomerganzen.

3 Inventarisatie telmethoden

3.1 Telmethoden en telgebieden

Alle partijen die tellingen uitvoeren is gevraagd hoe, wat, wanneer en waar zij tellen. In onderstaande paragrafen wordt kort vermeld wat hun telprotocol is aangevuld met overwegingen en opmerkingen.

3.1.1 Wildbeheereenheden

De KNJV organiseert sinds 2005 een landelijke teldag voor 'faunasoorten': soorten die schade kunnen toebrengen in de landbouw. Dat zijn naast de grauwe gans, de Canadese gans, Nijlgans, kolgans, brandgans, Indische gans en de soepgans.

De WBE's tellen jaarlijks op de tweede zaterdag in april alle individuen.

Ze worden genoteerd op een telformulier als broedpaar en als niet broedend individu. De telformulieren worden door de regioconsulent van de KNJV verzameld en centraal verwerkt door de KNJV.

De tellingen zijn gebiedsdekkend voor het hele WBE gebied. Een WBE gebied wordt in sectoren opgedeeld zodat elke sector behapbaar is voor 2 tot 3 tellers. Natuurterreinen van terreinbeherende organisaties zijn geen onderdeel van de sectoren en worden in principe niet door de WBE's geteld.

3.1.2 SOVON

SOVON organiseert maandelijkse watervogeltellingen van september tot en met april in de door hen onderscheiden 'monitoringgebieden'. De monitoringgebieden zijn met name de rijkswateren en de Vogelrichtlijngebieden. Tijdens deze tellingen worden alle watervogels inclusief de ganzen geteld.

De jaarlijkse midwintertelling in januari is een extra telling van watervogels in de monitoringgebieden aangevuld met extra gebieden waar ook veel watervogels voorkomen.

Daarnaast organiseert SOVON maandelijkse ganzen en zwanentellingen van oktober tot en met maart. Dan worden uitsluitend ganzen en zwanen geteld in de door SOVON onderscheiden 'pleisterplaatsen'. Deze pleisterplaatsen bestaan uit een combinatie van slaapplekken en foerageergebieden.

Naast de ganzen en zwanentellingen worden aanvullende tellingen gedaan in de pleisterplaatsen voor de grauwe gans in september, brand- en rotgans in april en de rotgans in mei (Van Roomen *et al*, 2005).

De onderscheiden monitoringgebieden en de pleisterplaatsen zijn gebieden die aantrekkelijk zijn als ganzenhabitat. Maar ook buiten die gebieden ligt veel aantrekke-

lijk foerageergebied en broedgebied. De tellingen van SOVON zijn niet gebiedsdekkend voor de provincie.

De periode van tellen in de bovenstaande SOVON tellingen valt in zijn geheel tussen september en april. Tellingen in september of april zouden op het eerste gezicht informatie kunnen opleveren over de populatie in Zuid-Holland broedende ganzen. Maar in september en april zijn naast de ganzen die in Zuid-Holland hebben gebroed ook wintergasten aanwezig. De eerste wintergasten, met name grauwe ganzen, komen al in september en de laatste gaan pas in maart en april weg. Rotganzen trekken zelfs pas begin mei naar de broedgebieden. Dat betekent dat ook de maanden september en april geen goede telperioden zijn om overzomende ganzen te tellen.

In september trekt bovendien een deel van de hier broedende ganzen weg naar andere gebieden. Ganzen die in Zuid-Holland hebben gebroed kunnen dan bijvoorbeeld naar Zeeland of verder trekken. De hele ganzenpopulatie is op dat moment erg mobiel waardoor tellingen voor een bepaald gebied, zoals Zuid-Holland, weinig informatie geven over de populatie aan broedende ganzen in dat gebied.

Broedende ganzen worden steekproefsgewijs geteld binnen het Landelijk Soortenonderzoek Broedvogels (LSB) en het Broedvogelmonitoringprogramma (BMP), beide onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), dat wordt georganiseerd door SOVON en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in opdracht van het Ministerie van LNV (Van Dijk *et al.*, 2007). Deze monitoring vindt plaats d.m.v. nestentellingen of tellingen van het aantal territoriale paren. De gegevens worden gebruikt voor trendberekeningen, maar geven voor ganzen dikwijls geen landdekkend beeld van de populatieomvang. Terreinbeherende organisaties voeren inventarisaties van zomerganzen uit volgens de SOVON richtlijnen, en de resultaten van deze tellingen worden binnen het LSB en BMP gebruikt. Deze tellingen zijn niet gebiedsdekkend voor de provincie.

3.1.3 Natuurmonumenten

Natuurmonumenten telt nesten en soms individuen in haar terreinen. Er zijn drie regio's in Zuid Holland met elk een eigen regiobeheerder. De telmethoden wisselen per beheerder.

Regio Nieuwkoop en Delfland

In de Nieuwkoopse plassen worden elk jaar in juni in principe alle nesten (95%) geteld door de beheerder. Telling van individuele ganzen gebeurt niet of incidenteel. In Delfland wordt met de Broedvogelmonitoring van SOVON mee gedaan. Dat betekent dat er alleen in de aangewezen monitoringgebieden wordt geteld.

Regio Voorne en Goeree

Hier worden de absolute aantallen door de beheerder geteld op de KNJV teldag. Dat gebeurt sinds 2006. Hier vindt ook, al sinds de jaren '80, een jaarlijkse nestentelling plaats. Als net de eerste jongen zijn gesignaleerd worden de nesten geteld.

Regio Putten, Hoeksche Waard en Tiengemetten

Hier worden individuen geteld in de eigen gebieden. Op Tiengemetten wordt de wintervogeltelling van SOVON jaarrond elke maand gedaan. Hier zitten veel zomerganzen. Dit wordt al zeker tien jaar lang gedaan door de vogelwerkgroep en de beheerder.

Op de Korendijkse Slikken (550 ha groot met 275 ha rietruigte als broedgebied) en de Beninger Slikken worden 4 à 5 tellingen per maand gedaan en dat gedurende het hele jaar. Dit gebeurt al sinds de jaren '80 door de vogelwerkgroep. Het gebied de Tiendgorzen (30 ha groot) wordt het hele jaar door eens in de 1 of 2 maanden geteld. Dit is echter een klein gebied met weinig ganzen.

Op de Korendijkse Slikken en in de belangrijke ganzengebiedjes op Tiengemeten worden in het broedseizoen jaarlijks territoriumkarteringen gemaakt van de ganzenpopulaties. Dit gebeurt volgens de methode die beschreven is in het Broedvogelmonitoringprogramma van SOVON. De kartering geeft een goed beeld van het aantal broedende ganzen.

3.1.4 Zuid-Hollands Landschap

Het werkgebied van het Zuid-Hollands Landschap is verdeeld in drie regio's. De beheerders van regio Zuid-West-Zuid (IJsselmonde, Voorne, Putten en Goeree) en regio Kuststreek tellen de aantallen ganzen niet structureel. In regio ZWZ wordt in juli geteld en sinds 2006 ook eind maart - begin april. De opzichter maakt dan een schatting van het aantal ganzen.

In de regio Kuststreek wordt er in en om de Oranjeplassen geteld op 1 april en 15 juli. Dat gebeurt sinds enkele jaren jaarlijks. De boswachter en de opzichter tellen dan samen vanaf de dijk.

In de regio Veenweiden wordt meer gestructureerd geteld maar ook niet volgens een vast protocol. De beheerder telt zelf om de populatiegrootte vast te stellen.

3.1.5 Staatsbosbeheer

Volgens het regiokantoor West heeft Staatsbosbeheer geen georganiseerde tellingen voor zomerganzen. Beheerders zullen zelf wel tellen maar gegevens worden niet verzameld of centraal verwerkt. Zij willen dit wel gaan doen in de toekomst.

3.1.6 De Gegevensautoriteit Natuur

Het ministerie heeft de *Gegevensautoriteit Natuur* in het leven geroepen. Het is de bedoeling dat de autoriteit allerlei verschillende gegevens over natuur gaat verzamelen, in een database zet en beschikbaar stelt voor beleidsdoeleinden. De op te zetten database, 'Eco-grid' genaamd, zal dan up to date gehouden worden door de gegevensautoriteit.

De te verzamelen gegevens bevatten ook de monitoring van 'schadesoorten' zoals roeken, ganzen, vossen etc.

SOVON is voor het ministerie van LNV bezig om een notitie op te stellen voor de Gegevensautoriteit over de gewenste intensiteit van monitoring van vogelsoorten die schade aanrichten. Kort gezegd bestaat de opdracht uit het in kaart brengen van soorten die als schadesoorten worden beschouwd (hoge en lage prioriteit), het bepalen van de informatievraag (van met name de FBE's) en het analyseren van beschikbare gegevens uit bestaande monitoringsprojecten.

De Gegevensautoriteit zal om data te verzamelen behoefte hebben aan een integrale telmethode voor de schadesoorten in Nederland. De telmethode voor Zuid-Holland zal dan ook worden opgenomen in de SOVON notitie aan het maken is. Het is wenselijk om in de toekomst de gegevens van de telling in Zuid-Holland in de database op te nemen. Een andere aanbeveling is om in de toekomst aan te sluiten bij de methodiek en dataverwerking van de Gegevensautoriteit.

3.2 Overzicht telmethoden

Op basis van de telefonische gesprekken met de tellers of coördinatoren van de tellers is de volgende overzichtstabel gemaakt (tabel 3.1). Het geeft een samenvatting van de gehanteerde telmethoden.

Tabel 3.1 Overzicht van de telmethoden: wat wordt geteld, door wie, waar, wanneer en hoe vaak en door hoeveel tellers?

Organisatie	Natuurmonumenten						
Regio	Nieuwkoop/Delfland	Voorne en Goeree		Putten, Hoeksche Waard, Tiengemeten			
Wat?	Nesten	Individueen	Nesten	Individueen	Individueen	Individueen	Territoriumkartering
Waar?	Eigen gebieden	Eigen gebieden (o.a. Scheelhoek)	Eigen gebieden	Tiengemeten	Korendijkse Slikken	Tiendgorzen	Korendijkse slikken en Tiengemeten
Wanneer?	Jaarlijks in juni	Jaarlijkse KNJV teldag: 1e zaterdag van april	Jaarlijks, eind maart begin april	Jaarrond elke maand rond de 15 ^e	4 á 5 tellingen per maand. Geen vaste dagen, jaarrond	1 x in de 1 of 2 maanden, jaarrond	jaarlijks in het broedseizoen
Hoeveel tellers?	1 teller	1	1?	Vogelwerkgroep (wis-selt)	idem	idem	

Organisatie	Staatsbosbeheer*	Zuid Hollands landschap		KNJV/WBE's	SOVON
Regio		ZWZ (IJsselmonde, Voorne Putten en Goeree)	Kuststreek	Veenweiden	geen zomerganzen** wel ganzentellingen
Wat?		Individueen	Individueen	Individueen	Individueen
Waar		Eigen gebieden	Oranjeplassen	in elk WBE gebied	pleisterplaatsen
Wanneer?		juli en sinds 2006 eind maart/ begin april en het hele jaar door als de opzichter ter plaatse is	rond 1 april en 15 juli	jaarlijks: 1e zaterdag van april	okt- mrt maandelijks en extra in sept. Voor de grauwe gans, in april brand-gans en in april en mei de rotgans
Hoeveel tellers?		1, de opzichter	2	2 a 3 per sector	samenwerking van tientallen tellers

* Staatsbosbeheer doet geen structurele tellingen van zomerganzen

** De SOVON Watervogeltellingen in de monitoringgebieden geven geen goed beeld van de hier broedende ganzenpopulatie (zie §3.1.2). De tellingen op de pleisterplaatsen voor ganzen vinden in de wintermaanden plaats.

De conclusie op basis van dit overzicht is dat er in de meeste gebieden al dan niet gebiedsdekkend een telling plaats vindt van individuen rond het begin van de maand april.

3.3 Overzicht telgebieden

In bijlage 2 is een kaart opgenomen waarop de begrenzing staat van de gebieden waar geteld wordt en door wie er geteld wordt. Tabel 3.1 geeft een overzicht wat er geteld wordt in de genoemde gebieden.

Alle jachtvelden van de Wildbeheereenheden samen omvatten waarschijnlijk alle voor ganzen aantrekkelijke foerageergebieden (agrarische percelen gras- en akkerland). De op de kaart aangegeven natuurgebieden zijn niet alle geschikt voor ganzen en hoeven dan ook niet allemaal geteld te worden.

Als in alle WBE gebieden en in de voor ganzen belangrijke natuurgebieden gebiedsdekkend wordt geteld is een gebiedsdekkende integrale telling voor heel Zuid-Holland te realiseren.

4 Synthese integrale telmethode_____

4.1 Voor en nadelen telmethoden

Nestentelling en telling van aantallen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen tellingen van nesten en tellingen van aantallen ganzen. Op basis van een reeks van jaarlijkse nestentellingen kunnen uitspraken gedaan worden over de trend in de populatie van de verschillende ganzensoorten per gebied en voor de provincie.

Nesten tellen is echter een intensief karwei omdat de nesten in de rietruigten goed verstopt zitten of niet te bereiken zijn voor de teller. Daar komt bij dat de kans op verstoring van het broedpaar groot is als er geteld wordt.

Een nestentelling kan een aanvulling zijn op de integrale telling van individuen en geeft bij jaarlijkse telling voor de deelgebieden een goed beeld van de populatieontwikkeling te plaatse. Maar om een beeld te krijgen van de totale populatie in heel Zuid-Holland is een nestentelling niet geschikt vanwege de benodigde arbeid en het missen van nesten.

Een nestentelling is een broedpaartelling; een nest is een broedpaar. De populatiegrootte wordt dan afgeleid van het aantal broedparen vermenigvuldigt met een vermenigvuldigingsfactor. Deze factor wordt bepaald door te rekenen met de volgende factoren:

- o ganzen doen pas na hun tweede levensjaar een broedpoging,
- o het broedsucces is deels afhankelijk van concurrentie om broedgebied,
- o het broedsucces is mede afhankelijk van predatie (en faunabeheer).

In Nederland is een vermenigvuldigingsfactor van 4 aangehouden voor de grauwe gans en dit lijkt ook voor andere ganzen gemiddeld een goede factor (Van der Jeugd *et al*, 2006b).

Een telling van individuen geeft het totaal aantal ganzen in een bepaald gebied. Als jaarlijks in dezelfde periode gebiedsdekkend wordt geteld levert dat een reeks van jaarlijkse tellingen op waarmee uitspraken gedaan kunnen worden over de trend in de populaties van de verschillende ganzensoorten.

Met een telling van absolute aantallen kan ook 'ruis' optreden. Die ruis wordt onder meer bepaald door:

- o de periode van de telling (voor of na het uitkomen van de jongen)
- o migratie van ruiende ganzen
- o migratie van niet broedende ganzen

Telgegevens van een aantal jaren geven echter voldoende inzicht om dit te onderwerpen.

We concluderen dat een nestentelling als integrale gebiedsdekkende telling voor Zuid-Holland niet geschikt is. De telling van aantallen ganzen is een uitvoerbare methode die inzicht geeft in de aantalontwikkeling.

Telperiode

Wanneer is het de beste periode om te tellen als je uitspraken wilt doen over (trends in) populatiegrootte?

April

Bij een telling in april zijn overwinteraars als kolgans en brandgans nog aanwezig. Anderzijds is er kans op een onderschatting van het aantal grauwe ganzen omdat deze in april al broeden en dan slecht of niet kunnen worden geteld.

Een telling in april levert gegevens op van de populatie waarin alleen adulten en sub-adulten aanwezig zijn. Er zijn nog geen jongen van dat jaar. Dat is een voordeel omdat veel van de uit het ei gekomen ganzen in de eerste paar weken sterven. Als die jongen wel worden geteld wordt het totale aantal ganzen overschat.

Een praktisch voordeel van een telling in april is dat aangesloten kan worden bij de telling die de KNJV jaarlijks organiseert.

Mei

Een telling in de broedperiode van grofweg april tot en met half juni heeft als nadeel dat de ganzen erg verspreid en teruggetrokken leven. Dan is het moeilijk om individuen te tellen. De grauwe gans broedt in Nederland van eind februari tot begin mei en late broeders beginnen nog wel eens in juni. Brandganzen broeden van half april tot ver in juni. De grote Canadese gans broedt van begin mei tot half juni (SOVON, 2002).

Een voordeel van een telling in de tweede helft van mei is dat de jongen van de grauwe gans nog goed te onderscheiden zijn van de ouderdieren. Een nadeel is dat het merendeel van de brandgans pas in de tweede helft van mei de eerste jongen krijgt en dat er jongen blijven komen tot ver in juni. Een telling medio mei zal het aantal brandganzen onderschatten (Boudewijn *et al*, 2004). Bovendien is de brandgans tot 1 mei beleidsmatig gezien nog een overwinterende gans en geen zomergans.

Juni

Een deel van juni is de broedperiode voor de grauwe gans. Zij zijn dan moeilijk te tellen. Direct na de broedperiode begint de rui. De grauwe gans doet dat al vanaf eind mei en tot en met ongeveer de tweede week van juni. De grauwe gans broedt niet in kolonies maar zij verzamelen zich wel in groepen om te gaan ruien. Als er tijdens de rui geteld wordt bestaat de kans dat er veel grauwe ganzen worden gemist. Zij zitten dan veel in het riet of verscholen in hoge vegetatie. Brandganzen en Canadese ganzen ruien later, nl. in het begin van juli. Zij zitten tijdens de rui vaker dan de grauwe gans op open water. Brandganzen broeden in kolonies en verzamelen na de broedperiode om in groepen te ruien. Canadese ganzen broeden niet in kolonies maar verzamelen zich wel om in groepen te ruien.

Het verschilt van gebied tot gebied of de ganzen tijdens de rui goed te tellen zijn. In de Delta zijn de groepen ruiende brandganzen en Canadese ganzen goed te tellen omdat ze zich ophouden vlakbij het open water en meestal foerageren op korte grazige vegetatie. In de polders en bij binnenwateren kunnen zij echter ook in het riet of lange vegetatie zitten en zijn dan lastig te tellen (mededeling Vincent de Boer, SOVON).

Juli

Voordelen van een telling in juli zijn:

- o de meeste ganzen hebben geen donsjongen meer; de jonge ganzen die in juli leven zijn al zo groot dat het tellen van deze jongen geen overschatting van de populatie oplevert;
- o de ganzen concentreren zich in deze tijd in bepaalde gebieden;
- o grauwe ganzen ruien niet meer in juli en zijn dus zichtbaar;
- o de brandgans en Canadese gans zijn relatief makkelijk te tellen (vooral in de Delta zie opmerkingen bij juni) omdat deze soorten tijdens de rui (begin juli) veelal in groepen nabij open water verblijven;

Een nadeel is dat de jonge dieren, met name van de grauwe gans, rond deze tijd moeilijk zijn te onderscheiden van de ouderdieren. Bovendien zijn de jongen in juli vliegvlug en de ouders niet langer in de rui. In deze periode beginnen veel grauwe ganzen zich te verplaatsen naar andere gebieden waardoor het moeilijker wordt om de ganzen te tellen in een bepaald gebied. Het noteren van het tijdstip van tellen is dan heel belangrijk om dubbeltellingen te voorkomen.

Het tellen van de jonge dieren is belangrijk omdat het aandeel aan jonge ganzen in de populatie een indicatie is voor het broedsucces en de potentiële groei van de populatie.

Een ander nadeel is dat het aandeel jongen (eerstejaars ganzen) in de populatie van jaar tot jaar zeer variabel kan uitvallen (afhankelijk van broedsucces, weersomstandigheden, predatie e.d.).

Conclusie beste telperiode

Na afweging van de voor- en nadelen lijkt half juli de meest geschikte periode voor een telling. De meeste ganzen zijn niet meer in de rui en zitten niet meer op het nest waardoor ze goed zijn te tellen. Het is de periode dat er met de reeds vliegvlugge jongen wordt gefoerageerd en de meeste ganzen goed zichtbaar zijn.

Om een beeld te krijgen van het aandeel jonge ganzen in de populatie is naast een telling van de aantallen ganzen medio juli ook een steekproefsgewijze bepaling van het aandeel jonge ganzen wenselijk. Dit moet worden uitgevoerd door een deskundige teller omdat jonge (grauwe) ganzen lastig te onderscheiden zijn van de adulte dieren.

Tabel 4.1 Voor en nadelen van de verschillende mogelijke telperiodes

Telling in:	april	mei	juni	juli
Voordeel	-telling van de broedpopulatie zonder jongen van dat jaar (minimale populatie) -aansluiting bij KNJV teldag	- jongen nog goed te onderscheiden van de ouderdieren	-winterganzen zeker weg-getrokken	-telling van de populatie met sub-adulte jongen (maximale populatie) - na de ruiperiode grauwe gans -ruiende brandganzen en Canadese ganzen relatief goed te tellen (zie tekst) - de ganzen concentreren zich in deze tijd in bepaalde gebieden
Nadeel	-nog winterganzen aanwezig (brandgans is beleidsmatig tot 1 mei wintergans) -broedperiode grauwe gans (vanaf eind februari) en brandgans (vanaf half april)	-broedperiode (ganzen slecht te zien)	-broedperiode -ruiperiode voor de grauwe gans -overschatting populatie: nog veel sterfte onder donsjongen	-jonge ganzen lastig te onderscheiden van ouderdieren

4.2 Voorstel integrale telmethode

Voorstel teldata en methode

Het voorstel is om medio juli te tellen, waarbij tijdens de telling ook steekproefsgewijs het aandeel jonge dieren in de populatie wordt bepaald door deskundige tellers in daarvoor aangewezen representatieve gebieden.

Bij een telling medio juli is het praktisch om de tellingen van de KNJV die nu in april worden gedaan te verschuiven naar juli.

Tijdens de telling worden in ieder geval de totale aantallen van de grauwe gans, brandgans, Canadese gans, Nijlgans, kolgans, soepgans en Indische gans en eventuele exotische andere ganzen geteld¹. De aantallen jonge ganzen worden indien mogelijk apart genoteerd.

Het telgebied

In overleg met de terreinbeherende organisaties, de provincie en de FBE wordt het totale telgebied begrensd. De indeling van het telgebied in sectoren (deelgebieden, zie §3.1.1) zoals in het telprotocol van de KNJV blijft gehandhaafd. De sectorgrenzen worden door de WBE's ingetekend op een topografische kaart van de WBE. Zo is te achterhalen waar geteld is en waar niet geteld is. Een sector moet met 2 à 3 personen in een dag te tellen zijn. De natuurterreinen worden apart genoteerd als onderdeel van de sectoren.

Verantwoordelijkheid van de deelnemende partijen

Omdat het gaat om gebiedsdekkende tellingen van grote gebieden is de telling arbeidsintensief. Voorstel is om de tellingen gezamenlijk op een zaterdag te organiseren waarbij de WBE's en de terreinbeheerders gezamenlijk in elkaars gebieden tellen. Een gezamenlijke telling waarbij de 'natuurbeheerder' met de 'jager' het veld

¹ De WBE's tellen nu ook de knobbelzwaan. Het is natuurlijk altijd een optie om meerdere vogels te tellen.

in gaat bevordert de samenwerking en het wederzijds vertrouwen. Daarbij komt dat het nodig is om de krachten te bundelen om de omvangrijke telling in een dag te doen.

De verantwoordelijkheid voor de tellingen in de natuurgebieden ligt bij de terrein-beherende organisaties. De verantwoordelijkheid voor de tellingen in de WBE gebieden ligt bij de WBE's.

Indien nodig kan SOVON worden gevraagd om aanvullende tellingen te organiseren. Bijvoorbeeld in gebieden die niet geteld kunnen worden vanwege de benodigde inspanning. SOVON kan desgewenst ook de integrale juli telling centraal coördineren. Het gaat dan om het verspreiden van de telinstructie en de telformulieren en het verspreiden van een eenvoudige en praktische telinstructie (zie bijlage 1).

Verwerking gegevens

Het is praktisch om de telformulieren aan het eind van de teldag meteen te verzamelen. Dat bevordert een snelle verwerking van de telgegevens. Elke organisatie zal hiervoor een structurele praktische regeling moeten treffen. Wij stellen voor om de gegevens centraal te laten verwerken door SOVON.

Commentaar van de betrokken partijen

De telmethode en tijdstip is voorgelegd aan Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de FBE en een aantal WBE's. Zij gaan in principe akkoord met het tijdstip en de methode.

Een aantal kanttekeningen zijn wel geplaatst. De WBE's hebben liever een nog latere telling in augustus omdat dan de ruiende brandganzen en Canadese ganzen beter zichtbaar zijn. Er zitten blijkbaar toch veel ruiende brandganzen en Canadese ganzen in het riet of in de ruigten waardoor ze lastig te tellen zijn. Tellen in augustus heeft echter meerdere nadelen. Een ervan is dat ganzen zich dan verspreiden over het land, waardoor een provinciale telling minder exact is. Een tweede nadeel is dat de eerste vroege wintergasten zich alweer aandienen waardoor niet alleen de jaarrond ganzen worden geteld maar ook de overwinterende ganzen.

Natuurmonumenten vindt het jammer dat niet kan worden bepaald waar de ganzen broeden. Het is dan niet duidelijk waar ingegrepen moet worden in het kader van populatiebeheer. Echter, veel terreinbeheerders tellen al het aantal nesten in hun eigen terreinen. Daarvoor verzamelen ze al de benodigde gegevens. Deze tellingen moeten ook worden gecontinueerd.

Een telling in juli heeft volgens Natuurmonumenten als nadeel dat de ganzen met jongen kunnen vliegen naar andere delen in het gebied. Tijdens de telling zitten de ganzen bijvoorbeeld aan de oever in Zeeland maar de volgende dag weer in Zuid-Holland. Een gebiedsdekkende telling voor Zuid-Holland geeft een nog beter beeld als ook wordt afgestemd met de provincies Noord-Brabant (Biesbosch) en Zeeland (Grevelingen, Volkerrak oevers). De boottellingen die nu worden gedaan in de grenswateren zouden op de integrale teldag kunnen plaatsvinden.

Staatsbosbeheer zou de hele Biesbosch (dus ook het Brabantse deel) op de teldag moeten tellen voor een goed beeld van het aantal ganzen.

Grote groepen ganzen net buiten het telgebied kunnen met notatie van tijdstip van waarneming worden genoteerd. De interpretatie van deze getallen vind bij de verwerking van de telformulieren plaats. Dan is bekend hoeveel ganzen er op welke locatie geteld zijn en of er mogelijke dubbeltellingen plaats hebben gevonden of juist ganzen zijn gemist. Om dat goed te bepalen is vermelding van het tijdstip van tellen op het telformulier belangrijk.

Bronnen

Boudewijn, T.J., Horssen, P.W. van, Poot, M.J.M., Voslamber, B., 2004 'Tellingen van ganzen in het noordelijk Deltagebied in juni en september 2003', rapport nr. 03-193, Bureau Waardenburg.

Dijk, A.J. van, Boele, A., Bremer, L. van den, Hustings, F., Manen, W. van, Kleunen, A. van, Koffijberg, K., Teunissen, W., Turnhout, C. van, Voslamber, B., Willems, F., Zoetebier, D. & Plate, C.L., 2007, 'Broedvogels in Nederland in 2005'. SOVON-monitoringsrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Hustings, F., 'Handleiding Broedvogel Monitoring Project' 2004, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Jeugd, H.P. van der, Voslamber, B., Turnhout, C. van, Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K., 2006b. 'Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei?' Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Roomen, M. van, Winden E. van, Hustings F., Koffijberg K., Kleefstra R., SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2005. Watervogels in Nederland in 2003/2004. SOVON-monitoringrapport 2005/03, RIZA-rapport BM05.15, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, 'Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000', Nederlandse Fauna 5, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden, 2002.

Bijlage 1

Telinstructie

Doel

Het vaststellen van absolute aantallen van de stand van de jaarrondganzen. De telling wordt daarom gebiedsdekkend uitgevoerd.

Waar tellen?

Alle WBE's in Zuid-Holland tellen hun gehele WBE gebied met dezelfde aanpak als in de april telling van de KNJV. De terreinbeherende organisaties tellen in hun eigen terreinen en delen hun gebieden desgewenst ook in in sectoren. Een sector moet met twee à drie tellers in een dag te tellen zijn.

Wanneer tellen?

De telling zal plaatsvinden op <datum> vanaf X uur. Alle telgroepen beginnen de telling op hetzelfde moment.

Aanpak

Op de plaats van samenkomst voor de telling wordt door de coördinator van de WBE deze telinstructie besproken. Hier worden telformulieren en topografische kaarten van het gebied uitgereikt.

Het gebied wordt doorkruist (met de auto en/of lopend of varend) en alle ganzen worden geteld. De onoverzichtelijke terreindelen worden te voet afgezocht. De aantallen worden genoteerd op de uit te reiken telformulieren. Als er geen ganzen worden geteld dan graag een 0 invullen.

Op de uitgereikte kaart van het gebied moet per WBE (en per natuurgebied) de begrenzing van de sectoren worden ingetekend. Het is van belang dat er een goed beeld ontstaat waar wel en waar (in voorkomende gevallen) niet geteld is. De coördinator checkt of alle sectoren begrensd zijn en of zo de hele WBE wordt gedekt.

De jonge ganzen zijn in juli alweer behoorlijk gegroeid en niet altijd even goed te onderscheiden van de ouderdieren. Daarom worden alle ganzen per soort inclusief de jongen genoteerd in de eerste kolom. Als de jonge ganzen duidelijk zijn te onderscheiden dan ook het aantal jongen apart noteren.

De telformulieren worden aan het eind van de dag ingeleverd op een af centraal punt. Voor de telling wordt op de plaats van samenkomst afgesproken waar de telformulieren worden verzameld. De coördinator checkt of de telformulieren volledig zijn ingevuld.

Indien er groepen ganzen worden gezien die zich buiten de grenzen bevinden van de eigen telsector moeten die ganzen apart worden genoteerd in het vak onder aan het telformulier. Graag vermelden om hoeveel ganzen het gaat, van welke soort ze zijn, het tijdstip van de waarneming en waar ze zich bevonden. De locatie van deze ganzen graag intekenen op de uitgereikte kaart. Hierdoor worden de resultaten van de telling beter. Zo worden ook ganzen geteld die zich net buiten de grenzen van het telgebied bevinden en wellicht zouden worden gemist.

Resultaten

De telformulieren worden verwerkt door <partij> zodat er per telgebied of WBE sector een duidelijk beeld ontstaat van de hoeveelheden ganzen in het gebied.

Gelieve de telformulieren het zelfde weekend nog op te sturen naar <partij>.

Telformulier

WBE/Natuurorganisatie: _____

Sector/telgebied: _____

Datum telling: _____ Jaar: _____

Naam teller(s): _____

Soort	aantal ganzen (turven)	Waarvan jonge ganzen* (turven)
Grauwe gans		
Brandgans		
Nijlgans		
Canadese gans		
Soepgans		
Kolgans		
Indische gans		
Overige:		
...		
...		

* jonge ganzen die dit jaar zijn geboren.

Indien er grote groepen ganzen zijn gezien buiten het eigen telgebied.

Vermeld dan altijd *tijdstip* soort, aantal en locatie:

Bijlage 2 _____